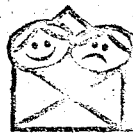

FREDAG 28. FEBRUAR 1986

brev til bladet

brev til bladet

brev til bladet

Befrielsen av Finnmark

I en kommentar til fjernsynsreportasjen om britiske soldater og vestlige avdelinger i Finnmark her i avisen for 12. ds. bl.a. spørsmålene: «Hva var det norske generaler var opplyst av høsten 1944? Var det å underkaste seg engelsk overkommando?». Svaret er ja, de hadde det som en mulighet. Dette fremgår av Trygve Lie's bok «Hjemover» side 190: «De norske hær- og luftstridsstyrker sto imidlertid under britisk kommando og kunne ikke samarbeide med britene uten samtykke av de britiske myndigheter. Det norske brigades var en del av den britiske divisjonen som sto under kommando av general Sir Andrew Thorne....»

Divisjonen var en del av den engelske hærstyrke Scottish Command og tilhørte lederen Jens Chr. Haagen skriver i «Frigjørings» side 73: «Denne saken skulle både de norske militærstyrker i Sverige og de norske styrker stå under Scottish Command....» De fanter at ingen norske militærstyrker ble brukt ute eller hjemme som sto under norsk operativ ledelse etter at general Ruge hadde utferdiggjort Kongens og Regjeringens befaling om å innstille beredthetene mot Tyskland 1. juni 1940.

I «Hjemover» side 190 opplyser Trygve Lie at Nygaardsvoldregjeringen forhandlet med energisk med en rekke britiske instanser,

bl.a. War Office, om tillatelse til å sende norsk personell til Finnmark. Men, alle instanser stilte seg avvisende. Eksilregjeringen sendt endog Kronprins Olav til USA i slutten av januar 1945 for at han skulle forhandle med amerikanske myndigheter på toppplan. Men, beretter Trygve Lie: «Tross utallige purringer fikk vi ikke svar».

Hva var så årsaken til de alliertes avvisende holdning? Jeg har sett at krigshistorikeren major Albert Gleisvik har fortalt at en høyere engelsk offiser fortalte ham at dette skyldtes det forhold at det ville være i strid med folkeretten å la Norge komme i kamp med Tyskland da Norge ved kapulasjonsavtalen i Trondheim 10. juni 1940 hadde forpliktet seg til ikke å gripe til våpen igjen mot Tyskland eller dets forbundne. Statsstipendiat i historie, Sverre Hartmann behandler også dette spørsmål i sin bok «Søkelys på 1940»: «den tysk-norske hovedavtale av 10. juni er en generell kapulasjonsavtale inngått etter de strenge forpliktelser i Haager landkrigsreglement art. 35. Den forplikter Forsvarets Overkommando til ikke å gripe til våpen for krigens varighet. Brudd på en slik avtale er «war crim». Dermed opphevet avtalen den faktiske krigstilstand. «Her må en også være klar over at det norske offiserkorps, etter ordre fra general

Ruge, æresforpliktet seg til passivitet. Om æresord bestemmer landkrigsreglementet art. 10: «I slike tilfælde (når en krigsfange har avgitt æresord) er deres egen regjering forpliktet til hverken å fordre eller motta av dem nogen tjenestersom strider mot det givne ord».

Da jeg har sett at det har vært reist kritikk mot regjeringen Nygaardsvold for at den ikke mobiliserte nordmenn i utlandet, må det presiseres at dette var det ikke adgang til, jfr. Protokollkomiteens innstilling O. IX 1940 der det på side 42 heter: «Den 1. september 1940 nedsatte komité med oppgave å forhandle med de britiske myndigheter om å gjennomføre tvangsutskrivning kom ikke frem til formell overenskomst. Også i USA og Canada var legale hindringer for tvangsutskrivning, i USA også for frivillig verving». En må også ha klart for seg at det ikke var adgang til å bruke de såkalte politropoper i Sverige i krigsoperasjoner. Dette fremgår bl.a. av avhandlingen «Den norske eksilregjeringen under andre verdenskrigen» side 50: «Däremot fick de («politroppene») ej disponeras för militära företag i samband med befrielsen». Avhandlingen er skrevet av cand. jur. Kai Mannheimer og gjennomgått av professor Magne Skodvin.

Hvor vanskelig det var for norske myndigheter i England å skaf-

fe forsyninger til Finnmark vinteren 1944/45 kommer Johan Nygaardsvold inn på i bind II av sine erindringer: «Vi fikk våre behovsliste tilbake i revidert stand. Uten å konferere med oss hadde de (det allierte hovedkvarter) skåret ned over hele linjen, slik at rasjonene i et befridd område ville gjennomsnittlig ikke bli mer enn halvparten av hva de var mens tyskerne styrte i Norge. Som et eksempel kan nevnes at forsyning av råvarer og nødvendige ting for å få vår egen produksjon i gang, var skåret ned med 95 prosent. Meningen var vel at vi for ettertiden skulle kjøpe ferdigvarer fra Storbritannia og USA og at våre egne arbeidere skulle gå arbeidsløse».

Et annet sted skriver Nygaardsvold om forsyningsproblemet: «Men etter at en del varer var skaffet til veie og sendt fra London, fikk vi beskjed om at den baten som Ministry of Transport hadde latt oss få var en gammel holk som bare hadde en fart på syv mil, mens konvoiens øvrige skip gjorde minimum ti-tolv mil. Ja, der stod vi».

Også finansminister i Nygaardsvold regjering, Paul Hartmann, forteller i sin bok «Bak Fronten» om hvordan norske myndigheter i London ble tilside-satt av Churchill-regjeringen. Hartmann refererer fra regje-

ringsmetet 3. mai 1945 at Terje Wold kom med den oppsiktsvekkende opplysning at han var blitt underrettet av representanter for britisk UD om at den britiske og amerikanske regjering hadde forhandlet med den svenske regjering om svensk hjelp i tilfelle det ikke ble til at tyskerne i Norge kapitulerte. Men norske myndigheter var holdt utenfor disse forhandlinger, ja, de ante ikke engang at slike forhandlinger hadde funnet sted! «Det foreta her den groveste forbigåelse og overseelse av vår regjering», uttaler Hartmann

Dr. Olav Rista nevner i «Londonregjeringa» II at i ledende svenske kretser var synet at «den norske regjeringa langt på veg var ein formalitet som skulle dekkje over at ute-Norge egentleg var eit lydnert instrument for britisk utnytting av norske ressursar til den allierte krigeringa».

Og dette synet gir også Johan Nygaardsvold uttrykk for i siste bind av sine erindringer: «Vi ble bare rådgivere og ærendgutter for de store allierte militærledere.... De allierte, Storbritannia og USA, skulle befri Norge og vi skulle bare være rådgivere!»

J.S.

108016